

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu JUDr. Tomáša Ľalíka, PhD., Ústavný súd a parlament v konštitučnej demokracii

V Slovenskej republike sa formuje stredná, či mladšia generácia konštitucionalistov, ktorí sa v predchádzajúcich rokoch prezentovali výraznými monografickými prácami, prácami nielen obsažnými, ale najmä kritickými, prácami prinášajúcimi nové generačné reflexie slovenskej ústavnosti (spomeniem napr. knihy: Radoslav Procházka, Ľud a sudcovia v konštitučnej demokracii, Plzeň 2011, Marta Lapčáková, Ústava a ústavné zákony, Bratislava 2013, Boris Balog, Materiálne jadro Ústavy Slovenskej republiky, Žilina 2014). Do tohto myšlienkového smerovania, vzbudzujúceho nádej, zaraďujem i oponovanú habilitačnú prácu JUDr. Tomáša Ľalíka, PhD., Ústavný súd a parlament v konštitučnej demokracii, ktorá je v súčasnosti v knižnej podobe prístupná i verejnosti (Wolters Kluwer, Bratislava 2015).

Účel svojich úvah habilitant predostiera po prológu načrtávajúcom rad parlamentom nerešpektovaných rozhodnutí Ústavného súdu. Na okraj tohto javu konštatuje (s. 12): „Uvedené demonštratívne prípady majú spoločné aj to, že parlament či už absolútne, alebo v podstatnej miere, nerešpektoval rozhodnutia Ústavného súdu, ktoré konštatovali porušenie ústavnosti zo strany NR SR. Charakteristickým znakom je ďalej buď pasívna reakcia v prípade, ak Ústavný súd deklaratorným rozhodnutím vyžaduje konanie od NR SR pri reštitúcii ústavnosti, resp. aktívne a pozitívne konanie NR SR, ktoré prelamuje rozhodnutie Ústavného súdu. Parlament prijíma opatrenia ako reakciu na judikatúru Ústavného súdu, s ktorou nie je spokojný alebo stotožnený. Otázky, ktoré tento jav vyvoláva sú nasledovné. Má mať parlament dominantné postavenie? Je jedna inštitúcia nadradená druhej? Aký má byť vzťah medzi parlamentom a ústavným súdnictvom v konštitučnej demokracii? Na čom má byť tento vzťah založený? Ako hodnotiť podobné reakcie zo strany parlamentu na rozhodnutia Ústavného súdu?“ Inými slovami vyjadrené, kľúčovou otázkou oponovanej práce je vzťah princípov demokracie a právneho štátu, napätie medzi nimi, skúmanie modelu (modelov) ich koexistencie.

Habilitant otvára scénu svojich úvah – ako ináč – premýšľaním o kategórii demokracie. Venuje sa jej kľúčovým otázkam: problematike reprezentácie, volieb, suveréna (ľudu), identity a súhlasu, akceptácie, vzťahu zákazu imperatívneho mandátu a politickej (či právnej) zodpovednosti reprezentantov, vzťahu väčšiny a jednotlivca a faktorov limitujúcich väčšinu v jej rozhodovaní, v tejto súvislosti i rozdielom medzi Procházkovým a Dworkinovým chápaním demokracie. Základnou tézou JUDr. Ľalíka je odmietnutie redukcie demokracie na jej procedurálnu stránku, spojenie demokracie s materiálnym náhľadom na fungovanie spoločenstva, s nutnou prítomnosťou legitimacy inštitúcií verejnej moci, ich plurality a tým i potenciality paralelne (vo vzájomnom „napätí“) reprezentovať demokraticky utvorené spoločenstvo (jeho väčšinu, resp. slovami Hansa Kelsena, jeho meniace sa väčšiny). Dworkinovské morálne spoločenstvo teda slovami Tomáša Ľalíka

demokraticky reprezentuje nielen voľbami utvorený parlament, ale aj „zreťazením“ legitimacy utvorené orgány súdnictva, najmä potom ústavný súd.

Verejné inštitúcie existujú, pôsobia len v sieťach politiky – myšlienkových, či mocenských. Autor oponovanej práce presúva tak po úvahe o demokracii svoj pohľad na otázky vzťahu politiky a konštitucionalizmu, politiky a úlohy práva, osobitne „živej“ ústavy pri riešení konfliktov, v tejto súvislosti i konfliktov vo vnútri ústavného práva a úlohy ústavného súdu pri ich odstraňovaní. Výstižne v závere tejto kapitole zhrňa svoje postrehy: „záverom bez rizika omylu je, že aj súčasný konštitucionalizmus sa týka v rovnakom čase tak legalizácie politiky ako aj politizácie práva“ (s. 112).

Skúmanie napätia medzi parlamentom a ústavným súdom predpokladá i zastavenie sa pri problematike ústavného súdnictva. Po náčrte vývoja jeho európskych koncepcií kladie si habilitant otázku porovnania morálnej spôsobilosti sudcov a reprezentantov ľudu pri rozhodovaní. Jeho záver znie: „sudcovia a sudy nie sú morálne spôsobilejší ako zástupcovia ľudu v parlamente robiť morálne správnejšie rozhodnutia, či vyjadrovať hodnoty alebo princípy“ (s. 128). K poznámke o zrode európskeho ústavného súdnictva (s. 114 a nasl.): Sieyèsova koncepcia sa v dejinách neuplatnila a nepresadila, zostala len historickou myšlienkovou kapitolou. Koncepciu Hansa Kelsena potom nemožno odtrhnúť od myšlienkových zdrojov, z ktorých Kelsen vychádzal, a to najmä z diela Georga Jellineka (*Ein Verfassungsgerichtshof für Österreich. 1885.*) a Roberta von Mohla (*Das Bundes-Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Nord-Amerika. 1824.*)

Úvaha habilitanta o legitimitate ústavných súdov, reflektujúca celý rad vedeckých prístupov, vyúsťuje do nasledujúcej tézy: „Ja však mám na mysli skôr vzťah medzi demokraciou a právom, ktorý demokraciu chápe ako systém neustáleho spochybňovania a samopochybovania o správnosti prijímaných rozhodnutí“ (s. 138). Kľúčovým pojmom pre pochopenie vzťahu parlamentu a ústavného súdu je pre autora pojem „inštitucionalizovaného dialógu“, za nástroj ktorého, okrem iných, považuje princíp proporcionality (s. 181 a nasl.). Autorov záver o aplikácii testu proporcionality Ústavným súdom SR je kritický: „Ústavný súd sa ani za približne 10-ročné obdobie, odkedy tento test používa, nenaučil s ním metodologicky správne pracovať.“ (S. 183). Uvedené konštatovanie platí i pre judikatúru Ústavného súdu ČR a jej nejednotnosť v chápaní obsahu princípu proporcionality, na rozdiely týkajúce sa rovnocennosti či hierarchie základných práv a slobôd,¹ na oscilovanie judikatúry medzi základným testom racionality (rozumnosti) americkej proveniencie a testom vhodnosti, prvým krokom pri aplikácii princípu proporcionality proveniencie

---

¹ Pozri nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06, podľa ktorého princíp proporcionality „nemusí byť vždy hlavným kritériom úvahy o ústavnosti toho ktorého zákonného ustanovení. To proto, že princip proporcionality se uplatňuje zejména v oblasti lidských práv a základních svobod (hlava druhá Listiny); v oblasti práv hospodářských, sociálních a kulturních je však třeba přihlédnout k čl. 41 odst. 1 Listiny, otevírajícímu široký prostor pro zákonodárce při volbě nejrůznějších řešení. Vzhledem k čl. 41 odst. 1 Listiny nemusí být zákonná úprava v přísném vztahu proporcionality k cíli, který je regulací sledován, tj. nemusí jít o opatření v demokratické společnosti nezbytné, jak je tomu například u jiných práv, jichž se lze dovolávat přímo z Listiny (srov. však např. čl. 27 odst. 1, 2 a 3 Listiny a práva tam uvedená, jež nejsou článkem 41 odst. 1 limitována). Testem ústavnosti v tomto smyslu projde taková zákonná úprava, u níž lze zjistit sledování nějakého legitimního cíle a která tak činí způsobem, jež si lze představit jako rozumný prostředek k jeho dosažení, byť nemusí jít o prostředek nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší (test rozumnosti – srov. též nález sp. zn. Pl. ÚS 61/04).“ Obdobne nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

nemeckej, či, vyjadrené presnejšie, príkazom k optimalizácii. Pripomeňme na tomto mieste intenzívnu debatu medzi zástancami a kritikmi princípu proporcionality, ktorá s nezmenšenou intenzitou prebieha i v súčasnosti, ilustráciou čoho je polemika medzi Lucom B. Tremblayom a Matthiasom Klattom na stránkach časopisu *International Journal of Constitutional Law* v rokoch 2014 a 2015.² Pripomeňme ďalej z okruhu „skeptikov“ konštatovanie G. Huscrofta, B.W. Millera a G. Webbera, upozorňujúce na zaujímavý paradox: „Odhladiť od popularity proporcionality, konsenzus o jej metodológii neexistuje.“³

Oponovaná habilitačná práca JUDr. Tomáša Ľalíka, PhD., sa venuje zaujímavej a dôležitej oblasti práva a politiky, je výsledkom rozsiahleho štúdia prameňov z oblasti filozofie a teórie práva i štátovedy a ústavného práva. Je napísaná veľmi pútavým štýlom, za každou vetou textu čitateľ cíti autorovo zaujatie skúmanou problematikou. Práca prináša nielen množstvo poznatkov, ale najmä vedecké postoje a nové tézy.

JUDr. Tomáš Ľalík, PhD., je sformovanou, integrovanou vedeckou a pedagogickou osobnosťou, odbornej verejnosti sa v uplynulých rokoch prezentoval rozsiahlou vedeckou a odbornou tvorbou (na „domácej pôde“ najmä v časopise *Justičná revue*, v zahraničí publikáciami uverejnenými v Rakúsku, Poľsku či v Českej republike), aktívne sa zúčastnil celého radu domácich i zahraničných vedeckých a odborných konferencií. Z môjho pozitívneho hodnotenia oponovanej práce, ako aj ocenenia vedeckého a odborného pôsobenia habilitanta vyplýva i celkový záver posudku, t.j. odporúčanie Vedeckej rade Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave po splnení podmienky pozitívneho hodnotenia habilitačnej prednášky vysloviť súhlas s habilitáciou JUDr. Tomáša Ľalíka, PhD., v študijnom odbore 3.4.3. ústavné právo.

V Brne, dňa 3. decembra 2015

Pavel Holländer

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.

---

² KLATT, M. An egalitarian defense of proportionality-based balancing: A reply to Luc B. Tremblay *International Journal of Constitutional Law*, (2014), Vol. 12 No. 4, 891–899; TREMBLAY, L.B. An egalitarian defense of proportionality-based balancing: A rejoinder to Matthias Klatt. *International Journal of Constitutional Law*, (2014), Vol. 12 No. 4, 900–903; KLATT, M. Positive rights: Who decides? Judicial review in balance. *International Journal of Constitutional Law*, (2015), Vol. 13 No. 2, 354–382.

³ HUSCROFT, G., MILLER, B.W., WEBBER, B. Introduction. In: *Proportionality and the Rule of Law: Rights, Justification, Reasoning*. Ed. G. Huscroft, B.W. Miller, G. Webber, New York 2014, s. 2.